

Twan Geurts

Componist van de stilte

In het spoor van Arvo Pärt

Uitgeverij Balans

Copyright © 2026 Twan Geurts/Uitgeverij Balans, Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Omslag Nico Richter

Omslagbeeld Birgit Püve

Auteursfoto Jerome de Lint

Boekverzorging Michel Wassenaar, Perfect Service

Lithografie beeld binnenwerk John Geurtsen

Druk Wilco

ISBN 978 94 638 2457 6

NUR 680

www.uitgeverijbalans.nl

 [instagram.com/uitgeverijbalans](https://www.instagram.com/uitgeverijbalans)

 [linkedin.com/company/uitgeverij-balans](https://www.linkedin.com/company/uitgeverij-balans)

 uitgeverijbalans.nl/nieuwsbrief

Voor mijn vrienden van Kamerkoor Collegium Utrecht

Inhoud

Proloog **Koffers vol muziek** 11

I ESTLAND, 1935-1980

1. **Dorp van de klank** 17
De Arvo Pärt Academie
2. **De jonge jaren** 35
Een kapotte piano
3. **De jeugdige componist** 52
Het twaalftoonsexperiment
4. **Boegbeeld en enfant terrible** 70
Worstelen met de Sovjets
5. **Credo** 84
Oog om oog
6. **Crisis** 93
Muziek zonder alles
7. **Für Alina** 106
Een hartverscheurend verbond
8. **Tintinnabuli** 113
Een verklaring van stilte
9. **Exodus** 126
Verdreven uit het arbeidersparadijs

II BERLIJN, 1980-2010

10. **Vreemdeling in Berlijn** 135
Het onverschillige Westen

- 11. **Tabula rasa** 149
De grote zwijger
- 12. **Zingende Revolutie** 160
De Baltische Weg
- 13. **Stralende droefheid** 167
Het tonale universum
- 14. **Zangers als kameleons** 177
Een tweede natuur
- 15. **Kanon pokajanen** 189
De verticale tijd
- 16. **Sehnsucht Berlin** 203
Een gezellige kluizenaar

III LAULASMAA, 2010-2025

- 17. **Adam's Lament** 221
Lieber Herr Pärt
- 18. **Grootmeester van de slow motion** 235
Een stem uit de hemel
- 19. **Familieman** 249
Een driehoeksverhouding
- 20. **Solfeggio voor saxofoon** 265
Minder noten
- 21. **Iris sibirica** 274
Première in Dortmund

Epiloog Het verlangen om te zingen 291

Verantwoording 314

Bronnen 316

Literatuur en documentaires 321

Illustratieverantwoording 326

Ik moest deze muziek voorzichtig uit de stilte halen.
Arvo Pärt

Proloog

Koffers vol muziek

Vierenveertig jaar oud was Arvo Pärt toen de Sovjetautoriteiten hem uit hun atheïstische arbeidersparadijs verdreven. De pesterijen waren maanden ervoor al begonnen. In de herfst van 1979 had een vooraanstaand lid van het Centraal Comité van de Communistische Partij in de Sovjetrepubliek Estland de familie bezocht en de componist met klem aangeraden zijn vaderland te verlaten. Hij kreeg het hoffelijke verzoek hun vertrek er wel uit te laten zien als een vrijwillige beslissing.

De autoriteiten waren niet blij met zo'n diepreligieuze componist en ze vonden dat hij wel erg vaak werd uitgevoerd in het buitenland. De kritieken op Pärts werk in het Westen waren positief, maar dat maakte zijn situatie thuis er niet gemakkelijker op, ondraaglijk zelfs.

Na het verzoek van de communistische partijleider begonnen de Pärts onmiddellijk de documenten voor hun emigratie in orde te maken. Ze hadden twee, drie weken om het vertrek te organiseren en hun woning leeg te ruimen, zonder dat ze wisten wat hun boven het hoofd hing en waar ze heen zouden gaan. Ze hadden een uitreisvergunning om naar Israël te emigreren. De logische route daarheen liep langs een vluchtelingenkamp ergens in Italië, maar daar wilden ze helemaal niet heen.

Hun vrienden kwamen bij hen langs om afscheid te nemen, ook de musici met wie Arvo Pärt de laatste jaren had

samengewerkt aan zijn nieuwste composities. Ze wisten niet of ze elkaar ooit weer zouden zien.

Op 18 januari 1980, om vijf uur 's morgens, stapte het gezelschap, vader Arvo, moeder Nora en hun twee jonge zonen Immanuel en Michael, in twee taxi's die hen naar het station in Tallinn brachten. De jonge muziekstudent Toomas Siitan hielp hen met het sjouwen van de koffers. De ouders vertelden hun kinderen dat ze een reis om de wereld gingen maken.

Het was een verre tocht in een trage trein, meer dan 1000 kilometer lang. Vanuit het noordelijke Tallinn zigzaggend naar het zuiden, langs Tartu dwars door Estland en Letland en via Vilnius, de hoofdstad van Litouwen, naar Minsk in Wit-Rusland. En ten slotte naar Brest-Litovsk aan de grens met Polen.

Arvo en Nora maakten zich zorgen of ze de inhoud van hun koffers wel mochten meenemen. Die waren gevuld met partituren en al het andere onmisbare gereedschap voor zijn werk als componist, zijn dagboeken en afspeelapparatuur. Op het station van Brest-Litovsk moesten ze hun bagage openmaken. Een van de grenswachters vroeg: 'Ach, u bent musicus? Ik heb ook gemusiceerd in Estland.' Ze wilden de muziekcassettes controleren en zeiden: 'Laten we ernaar luisteren!' Arvo haalde zijn recorder tevoorschijn en liet de grenswachters *Missa syllabica* horen, toen *Arbos* en ook nog *Cantus*, zijn ode aan Benjamin Britten.

De stationshal was zo hoog als een kerk. Nora Pärt herinnerde zich later dat moment: 'Wij bevonden ons op die enorme plek, alleen met de politiemensen. Daar kon ik echt de kracht ervaren die muziek kan hebben om mensen te transformeren. Plotseling was alles zo normaal, zo mooi.'

Het was net een liturgische dienst, vond Arvo Pärt. 'Ze waren zo vriendelijk tegen ons. Ik denk dat het de eerste keer in de geschiedenis van de Sovjet-Unie is geweest dat de politie

vriendelijk was.' Na enige tijd mochten ze doorlopen en instappen in de trein naar Wenen.

Er volgde een nachtelijke tocht van nog eens 900 kilometer, dwars door Polen en het westelijke deel van Tsjechoslowakije. Pärts Russische vriend en collega Alfred Schnittke had aan de Oostenrijkse muziekuitgever Universal Edition laten weten dat de Pärts onderweg waren naar Wenen. Drie ochtenden achtereen stond een medewerkster van de uitgeverij op het station in Wenen in de vroege ochtend luidkeels te roepen: 'Waar is Arvo Pärt? Meneer Pärt, komt u alstublieft onmiddellijk naar mij toe.'

Op zondag 20 januari 1980 om zeven uur in de ochtend kreeg ze eindelijk antwoord uit een treinraam. Arvo Pärt was veilig aangekomen in het vrije Westen. Met zijn gezin en zijn koffers vol muziek.

I

ESTLAND, 1935-1980